

УДК 316.4.

*О. В. Білозір,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональної академії управління персоналом*

СТРУКТУРА САМООРГАНІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН В ДЕРЖАВНІЙ СОЦІАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ

*Oksana Bilozir,
PhD, Associate Professor, Department of Public Administration,
Interregional Academy of Personnel Management*

THE STRUCTURE OF SELF-ORGANIZATION OF PARTNER RELATIONS IN STATE SOCIAL POLICY

Зазначено, що диференціювати ієрархії, ринки і соціальну самоорганізацію як специфічні способи керівництва і контролю (управління), про них слід думати як «ідеальні типи». Насправді, взаємодія не завжди має «прозорий» характер, майже завжди існують перекривання між секторами, які, вважає Т. В. Маматова, можна назвати «сірими зонами». Ці перекривання можуть стати проблемою або навіть небезпекою для громадянського суспільства, якщо вони стануть домінуючими і непрозорими. У деяких країнах, включаючи Україну, держава і державні посадові особи мають значну частку у власності (чиновники є членами рад директорів найбільших акціонерних компаній, а держава володіє значним числом неprivатизованих підприємств або значними пакетами акцій). В принципі, державні доходи повинні складатися з податків і митних зборів, але не з часткою в продуктивному секторі.

Визначено, що для України проблема «сірих зон» стоїть дуже гостро, оскільки ту ж корупцію можна витлумачити як свого роду «перекривання». Корупція перетворилася в стійку систему відносин, розгалужених контрактів між державними службовцями та підприємцями, які не зводяться до простого обміну послугами. Ряд авторів вважає, що ці відносини передбачають взаємну тактичну і стратегічну підтримку в рамках тривалої співпраці, при цьому окремих чиновник по відношенню до відповідного підприємцю все більш починає виступати в ролі партнера по бізнесу. Результатом такого симбіозу стала неефективність національної економіки на макрорівні, оскільки втрати суспільства багаторазово перевищують ті вигоди, які отримують від підтримки таких відносин конкретні фірми і конкретні чиновники. Природно, що певні рішення в соціальній політиці також приймаються в результаті лобювання їх великим бізнесом.

Запропоновано державну вертикаль (ієрархія), ринковий обмін і соціальну самоорганізацію (добровільної дії) доповнити баланс один одного. Соціальна самоорганізація - один наріжний камінь у цій системі, але не головний або єдиний. Друга умова пов'язана з неминучими перекривання сфер держави, ринків і соціальної самоорганізації. Ці перекривання повинні бути обмежені, прозорі і керовані. По-третє, формалізовані структури організацій, що є державною бюрократією, галузями промисловості або неурядовими організаціями, повинні так чи інакше бути збалансовані неофіційними соціальним контролем громадян в повсякденному житті, громадян, які активно зацікавлені в реалізації як своїх прав, так і своїх громадянських обов'язків.

It is stated that to differentiate hierarchies, markets and social self-organization as specific ways of leadership and control (management), they should be thought of as "ideal types". In fact, the

interaction does not always have a "transparent" character, there is almost always an overlap between sectors, which, according to TV Mamatov, can be called "gray zones". These overlaps can be a problem or even a danger to civil society if they become dominant and opaque. In some countries, including Ukraine, the state and state officials have a significant share of ownership (officials are members of the boards of directors of the largest joint-stock companies, and the state owns a large number of non-privatized enterprises or significant stakes). In principle, government revenues should consist of taxes and duties, but not a share in the productive sector.

It is determined that for Ukraine the problem of "gray areas" is very acute, since the same corruption can be interpreted as a kind of "overlap". Corruption has turned into a stable system of relationships, extensive contracts between civil servants and entrepreneurs, which do not come down to a simple exchange of services. A number of authors believe that these relationships imply mutual tactical and strategic support in the framework of long-term cooperation, with the individual official increasingly becoming a business partner in relation to the respective entrepreneur. The result of this symbiosis was the inefficiency of the national economy at the macro level, since the losses of society far exceed the benefits that particular firms and specific officials receive from maintaining such relations. Naturally, certain decisions in social policy are also made as a result of lobbying their big business.

It is suggested that the state vertical (hierarchy), market exchange and social self-organization (voluntary action) complement each other's balance. Social self-organization is one cornerstone in this system, but not the main or the only one. The second condition is related to the inevitable overlapping of spheres of the state, markets and social self-organization. These overlaps should be limited, transparent and manageable. Third, the formalized structures of organizations, which are state bureaucracy, industries or non-governmental organizations, must be balanced in one way or another by the informal social control of citizens in everyday life, citizens who are actively interested in the exercise of both their rights and their civic responsibilities. ulcers.

Ключові слова: державна соціальна політика, самоорганізація, партнерські відносини, державні посадові особи, соціальний контроль громадян, громадянські обов'язки.

Keywords: state social policy, self-organization, partnerships, state officials, social control of citizens, civic responsibilities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Формулювання людських і громадянських прав і привілеїв, звільнення економіки і ринків, ухвалення конституцій і в подальшому появу демократії, є також кроками і елементами становлення громадянського суспільства. Багато років активно не обговорювалася, але прийнята в науці і політиці, концепція громадянського суспільства була використана для відродження в 80-х роках ХХ століття всіх відомих товариств. У постсоціалістичних країнах, особливо в Польщі, Чехії і Угорщини, формування громадянського суспільства стало фокусом для інтелектуального опору проти комуністичного правління. У західних демократичних державах для розвитку участі населення потрібен прапор громадянського суспільства, в той час як в країнах «третього» світу громадянське суспільство вважалося альтернативою військовому правлінню і диктатур [1].

Концепція громадянського суспільства отримала універсальне відродження і більше не була пов'язана з європейським або західноєвропейським контекстом. Крім багатьох відмінностей, повсюдно вкоренилося, що обговорення зазвичай пов'язане з критичним підходом до панування держави, політичних партій або військового режиму. Також вказується, що відновлення ринків - недостатня альтернатива до стабілізації товариств і що є потреба посилити соціальну самоорганізацію як засіб самовдосконалення, самовизначення і політичної участі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукові дослідження, пов'язані із з'ясуванням особливостей структури самоорганізації партнерських відносин в державній соціальній політиці присвячені праці українських дослідників А.П.Архіпова, В.Базилевич,Н.Внукова, О.Гаманкова, О.В.Димніч, С.Ф.Дюжиков, О.Залетов, Є.В.Коломін, Н.В.Масленнікова, В.Опарін, Л.О.Орланюк-Малицька, М.Б.Ріппа, Н.В.Ткаченко, В.В.Тринчук, Т.О.Федорова, Г.В.Чернова, В.В.Шахов, Л.В.Шірінян, А.С.Шірінян та багато інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

У даній статті є визначення особливостей, системних проблем та актуальних питань структури самоорганізації партнерських відносин в державній соціальній політиці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Цивільні суспільства - поліцентричної суспільства, відзначає соціолог С. Я. Король, якщо держава, ринок

та структури самоорганізації знаходяться в принциповому рівності, в партнерських відносинах, не конкурують за панування і пріоритет, а узгоджують інтереси, можна говорити про громадянське суспільство [2, с.91]. Більше того, громадянське суспільство існує, якщо три способи соціальної інтеграції (державна влада, відносини попиту і пропозиції і відносини солідарності) не тільки доповнюють один одного, але також координують і обмежують один одного. Отже, соціальна самоорганізація не дорівнює громадянському суспільству, але є умовою для громадянського суспільства. Соціальна самоорганізація - наріжний камінь, якщо можна так висловитися, який стає критичним в суспільствах, де ринки і соціальна самоорганізація не могли з'явитися в їх власних можливостях, але були обмежені контролем і управлінням політичних структур або держави, як в СРСР, в історичній рамки якої Україна розташована. Тому, соціальна самоорганізація все ще досить слабка в постсоціалістичних країнах, особливо в Україні, і повинна бути посилена.

Щоб диференціювати ієрархії, ринки і соціальну самоорганізацію як специфічні способи керівництва і контролю (управління), про них слід думати як «ідеальні типи». Насправді, взаємодія не завжди має «прозорий» характер, майже завжди існують перекривання між секторами, які, вважає Т. В. Мамадова, можна назвати «сірими зонами» [3, с.112]. Ці перекривання можуть стати проблемою або навіть небезпекою для громадянського суспільства, якщо вони стануть домінуючими і непрозорими. У деяких країнах, включаючи Україну, держава і державні посадові особи мають значну частку у власності (чиновники є членами рад директорів найбільших акціонерних компаній, а держава володіє значним числом неприватизованих підприємств або значними пакетами акцій). В принципі, державні доходи повинні складатися з податків і митних зборів, але не з часткою в продуктивному секторі. Доходи державних службовців повинні бути обмежені їх заробітною платою, вважає Т. В. Мамадова. Дійсно, для України проблема «сірих зон» стоїть дуже гостро, оскільки ту ж корупцію можна витлумачити як свого роду «перекривання». Корупція перетворилася в стійку систему відносин, розгалужених контрактів між державними службовцями та підприємцями, які не зводяться до простого обміну послугами. Ряд авторів вважає, що ці відносини передбачають взаємну тактичну і стратегічну підтримку в рамках тривалої співпраці, при цьому окремі чиновник по відношенню до відповідного підприємцю все більш починає виступати в ролі партнера по бізнесу. Результатом такого симбіозу стала неефективність національної економіки на макрорівні, оскільки втрати суспільства багаторазово перевищують ті вигоди, які отримують від підтримки таких відносин конкретні фірми і конкретні чиновники. Природно, що певні рішення в соціальній політиці також приймаються в результаті лобіювання їх великим бізнесом.

Взаємовідносини між соціальними організаціями і державою подібні. Через нестачу ресурсів благодійні та інші громадські організації звертаються до держави, щоб отримати замовлення. Виконуючи державні замовлення, недержавні організації прагнуть закріпити своє «партнерство» з державною структурою-замовником, що призводить до «відкатів» і іншим формам корупції. Отже, в громадянському суспільстві ці перекривання також існують, але повинні бути винятком, а взаємодія прозорим і керованим. «Сірі зони» стають «потайними місцями» для приватних інтересів. Звичайно, «сірі зони» виникають між секторами, і «обволікають» структури сучасного суспільства. Дійсно, сім'я, наприклад, або земляцтво (сусідство) - найважливіші структури та опори громадянського суспільства, але сімейність і клановість існують не лише в Сицилії або країнах «третього світу». Але повністю позбутися від впливу подібних структур - це і означає замінити «життєвий світ» на «системний», замінити всі міжгрупові взаємодії на ієрархічні та бюрократичні.

Щоб підвести підсумок міркуванням про громадянське суспільство, М. Джанкалова підкреслює три умови його здійснення. Перш за все, громадянські суспільства - багатоцентричному суспільства, де ніякої спосіб соціальної інтеграції і співпраці не може вимагати єдиновладдя і панування [4, с.443].

Замість цього державна вертикаль (ієрархія), ринкові обміни і соціальна самоорганізація (добровільні дії) доповнюють і балансують один одного. Соціальна самоорганізація - один наріжний камінь у цій системі, але не головний або єдиний. Друга умова пов'язана з неминучими перекривання сфер держави, ринків і соціальної самоорганізації. Ці перекривання повинні бути обмежені, прозорі і керовані. По-третє, формалізовані структури організацій, що є державною бюрократією, галузями промисловості або неурядовими організаціями, повинні так чи інакше бути збалансовані неофіційними соціальним контролем громадян в повсякденному житті, громадян, які активно зацікавлені в реалізації як своїх прав, так і своїх громадянських обов'язків.

У сучасних трактуваннях громадянського суспільства відзначається, що воно включає в себе різні об'єднання людей (недержавні організації, товариства, групи взаємодопомоги, групи простих людей (grass root groups), соціальні рухи (особливо так звані нові)), зв'язку цих об'єднань. В цей же поняття включається і громадську думку. Перша суттєва передумова збереження та функціонування громадянського суспільства - відносна автономія і незалежність від держави, економіки і приватної сфери. Друга передумова - наявність демократичних правил (законів), за якими засновуються організації громадянського суспільства. З цієї точки зору створення громадянського суспільства може бути активізовано за допомогою муніципального розвитку. Це означає створення самоврядного громадського освіти за принципом рівності його членів (демократичний аспект). Можна сказати, що демократія є принципом, на якому ґрунтується розвиток громадських утворень, соціальних служб, і воно повинно відбуватися шляхом залучення громадян в ці процеси [5, с.101]. Але це залучення повинно будуватися на принципі добровільності. На практиці питання звучить наступним чином: як ми можемо активізувати участь громадян в процесі прийняття рішень та їх реалізації. При цьому передбачається, що можливість участі громадян в соціальній політиці на різних рівнях формально існує. Однак ми можемо зіткнутися з ситуацією, коли соціальні права особистості або групи ігноруються і порушуються. Як ми можемо активізувати громадян в таких ситуаціях? Чи достатньо їх солідарності і здатності брати участь в колективних діях? Іншими словами, як ми можемо побудувати громадянське суспільство на індивідуальному рівні як модель мотивацій, відносин і звичок, а на організаційному рівні як мережа асоціацій, товариств, активних громадянських груп або навіть рухів? При цьому який спосіб краще

-зверху-вниз або знизу-вгору? Яка в цьому випадку роль держави і особливо сучасної держави загального добробуту?

Останні виміри активізації громадян пов'язані з новим підходом в соціальній політиці. Громадяни повинні бути активними у вирішенні своїх власних проблем. Цей підхід тісно пов'язаний з проблемою дезінтеграції і кризи держави загального добробуту, яку акцентують деякі соціологи. Консервативне крило західних соціологів, подібно комунітаристського (communitarian) руху, бачить активізацію громадян як спосіб соціальної інтеграції.

Наступна можливість пов'язана з розширюються процесами виключення в сучасному соціумі. Соціальна структура стає вельми рухомий, але це пов'язано не тільки з руйнуванням традиційних суспільних утворень, але також створює нові можливості для соціальної участі та включення в нові асоціативні освіти. Загально визнано, що постмодерністське суспільство характеризується зростанням кількості малих компаній. Щорічні Доповіді ООН «Про розвиток людини» містять чисельні дані про зростаючу кількість недержавних / некомерційних організацій.

Отже, теоретичні міркування про баланс секторів і їх взаємодія, стали надзвичайно актуальними на тлі потреби в нових моделях соціальної політики, як на Заході, так і в Україні. Епоха державного патерналізму в соціальній політиці завершилася усвідомленням того, що в країнах «переможного соціалізму» рівень життя і рівень соціального захисту нижче, ніж в розвинених західних країнах [6, с.8]. Стало очевидно, що держава не може претендувати на те, щоб «облаштувати» суспільство, з іншого, суспільство не може вирішити всі свої проблеми без участі держави.

Це зробило питання про збалансовану соціальну політику в новій Україні практично першочерговим. Одночасно з глибокими змінами в Східній Європі, що почалися в кінці 1991 року, інтенсивно йшов процес інтеграції в ЄЕС і відбулися радикальні зміни в умовах соціального відтворення. Ці умови, які включають сукупність інститутів і норм, що регулюють соціальне становище індивідів і груп в суспільстві, обумовлене доходами, майном, освітою, професією і соціальним статусом, за останні 100 років не раз радикально змінювалися. Однак приблизний перелік цих умов, на думку більшості авторів, сьогодні виглядає так:

- стимулювання економічного зростання і розподіл виникають при цьому доходів і майна відповідно до пануючими нормами справедливості («добробут для всіх»);
- забезпечення зайнятості, тобто мінімізація безробіття;
- вивільнення коштів для нездатних до праці або непродуктивно працюючих членів суспільства, щоб забезпечити і для них рівень існування, що сприймається як достатній і / або гідний;
- забезпечення стабільної купівельної спроможності і запобігання інфляції, оскільки зменшення купівельної здатності (в тому числі внаслідок інфляції) найбільше зачіпає осіб з низькими доходами;
- обмеження особистої залежності, гарантії основних прав людини, особливо права на розвиток особистості, рівних стартових можливостей і шансів на економічний розвиток;
- координація та узгодження групових інтересів економічного і соціального характеру, перш за все роботодавців і робото отримувачем, виробників і споживачів, індивідів і суспільства [7].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Гроші і влада інструменти «системного світу», в той час як солідарність-інструмент «життєвого світу». Цей погляд відображає критику розробок моделей соціальної політики в Європі останніх десятиліть, де ринок і держава поступово протиставлялися безпосередній інтегрує солідарності громадянського суспільства [8]. Вторгнення системного світу в світ життєвий - основна проблема сучасного суспільства. Ринок і держава в системному світі підпорядковують всі сфери життя, роблять їх «грошовими» або «бюрократизованими». Виникають нові типи конфліктів. Класові конфлікти перетворилися в керовані державою переговори про заробітну плату; держава вибудовує систему захисту безробітних, хворих і людей похилого віку - що зводить все більше число людей в положення клієнтів по відношенню до держави і бюрократизує ці відносини.

В даний час з'явилося багато нових соціальних рухів на перетині інтересів системного і життєвого світу: молодіжне, зелених, за мир, жіноче інтерпретує їх як «рух опору» проти колонізації системою життєвого світу [9]. Особливо слід підкреслити інтерес до ідеї та технологій «community development». Ці нові соціальні рухи пов'язані не з проблемами матеріального відтворення, але акцентують проблеми культурного відтворення, соціалізації або соціальної інтеграції / виключення. Ці проблеми не можна вирішити такими засобами як гроші або влада, вони вимагають нових підходів і участі самого населення в їх вирішенні. Так ситуація осмислювалася в 1990-х роках, не багатьом вона змінилася і сьогодні. Хіба що проблема соціального виключення поступово стає пріоритетною як для розвинених країн, де існують виключені групи, так, тим більше, для бідних країн, де основна частина населення виключена з існуючих можливостей розвитку.

Література.

1. ISO 26000:2010. Guidance on social responsibility [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.iso.org/standard/42546.html>
2. Король С. Я. Нормативні документи із соціальної відповідальності бізнесу / С. Я. Король // Економіка України. – 2013. – № 9 (622). – С. 85-96.
3. Маматова Т. В. Міжнародні стандарти корпоративної соціальної відповідальності: механізм адаптації для органів державного контролю України / Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 1 (4). – С. 109-120.
4. Jankalová M., Jankal R. The assessment of corporate social responsibility: approaches analysis / M. Jankalová, R. Jankal // Entrepreneurship and Sustainability Issues. – 2017. – № 4 (4), pp. 441-459.
5. Грицина Л. А. Корпоративна соціальна відповідальність підприємств: зарубіжний та вітчизняний досвід / Л. А. Грицина // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. 10 (1). – С.

99-102.

6. Tschopp D. The institutional promotion of corporate social responsibility reporting / D. Tschopp, S. Wells, D. Barney // Journal of Academic and Business. – 2012. – № 5. – P. 1-18.

7. Нефінансова звітність за стандартом GRI у світі та Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bakertilly.ua/news/id1129>

8. United Nations Global Compact [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/participants/>

9. Directive 2014/95/EU on disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095&from=EN>

References.

1. ISO (2010), “ISO 26000:2010. Guidance on social responsibility”, [Online], available at: <https://www.iso.org/standard/42546.html> (Accessed 18 Aug 2018).

2. Korol', S.Ya. (2013), “Regulations on social responsibility of business”, Economy of Ukraine, vol. 9, no. 622, pp. 85-96.

3. Mamatova, T. (2010), “Corporate social responsibility international standards: adaptation mechanism for the state control bodies”, Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia, vol. 1, no. 4, pp. 109-120.

4. Jankalová, M. and Jankal, R. (2017), “The assessment of corporate social responsibility: approaches analysis”, Entrepreneurship and Sustainability Issues, vol. 4, no. 4, pp. 441-459.

5. Hrytsyna, L.A. (2016), “The corporate social responsibility of the enterprises: international and ukrainian experience”, Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu, vol. 10, no. 1, pp. 99-102.

6. Tschopp, D. Wells, S. and Barney, D. (2012), “The institutional promotion of corporate social responsibility reporting”, Journal of Academic and Business, vol. 5, pp.1-18.

7. Baker Tilly (2017), “Non-financial reporting according to GRI standards in the world and in Ukraine”, [Online], available at: <http://www.bakertilly.ua/news/id1129> (Accessed 18 Aug 2018).

8. United Nations Global Compact (2018), [Online], available at: <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/participants/> (Accessed 18 Aug 2018).

9. EUR-Lex (2014), “Directive 2014/95/EU on disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups”, [Online], available at: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095&from=EN> (Accessed 18 Aug 2018).

Стаття надійшла до редакції 20.09.2018 р.